

BOSHLANG'ICH SINIF ONA TILI DARSLARIDA O'QUVCHILARNING KROSS-KULTURAL KOMMUNIKATIVLIGINI RIVOJLANTIRISHDA METODLARDAN SAMARALI FOYDALANISH.

Ne'matullayeva Muazzamxon G'ayratjon qizi

Namangan davlat universiteti Ta'lim

tarbiya nazariyasi va metodikasi

(Boshlang'ich ta'lim) Phd I-kurs talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada boshlang'ich sinf ona tili darslarida o'quvchilarning kross-kultural kommunikativligini rivojlantirish masalasi tahlil qilinadi. Kross-kultural kommunikativlik o'quvchining turli madaniyat vakillari bilan muloqot qilish qobiliyati va madaniy tafovutlarni tushunish darajasi bo'lib, global jamiyatda muvaffaqiyatli integratsiya uchun muhim ahamiyatga ega. Maqolada mazkur kompetensiyani shakllantirishga xizmat qiluvchi pedagogik metodlar ko'rib chiqiladi va ularning samaradorligi o'rganiladi.

Kalit so'zlar: kross-kultural kommunikativlik, boshlang'ich sinf, ona tili, interfaol metodlar, kommunikativ yondashuv, madaniyatlararo muloqot, o'quvchi kompetensiyasi.

Zamonaviy jamiyatda o'quvchilarda kommunikativ kompetensiyalarni shakllantirish, ayniqsa, kross-kultural yondashuv asosida muloqot qilish qobiliyatini rivojlantirish ta'lim tizimining asosiy vazifalaridan biridir. Boshlang'ich ta'lim bosqichida ona tili darslari ushbu maqsadga erishishda muhim vosita bo'la oladi. Chunki ona tili darslari faqat til o'rgatish bilan cheklanmay, balki o'quvchilarda madaniy qadriyatlar, hurmat, muloqot madaniyati kabi tushunchalarni shakllantiradi. Mazkur maqolada boshlang'ich sinflarda ona tili darslarini kross-kultural kommunikativlikni shakllantirish nuqtai nazaridan olib borishning metodik asoslari yoritiladi.

Boshlang'ich sinf ona tili darslarida o'quvchilarning kross-kultural kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirish uchun metodlardan samarali

foydalanish bo'yicha batafsil ma'lumot va amaliy misollar quyida keltiriladi. Bu metodlar o'quvchilarning nafaqat til ko'nikmalarini, balki boshqa madaniyatlarga hurmat va ochiqlik bilan yondashish qobiliyatini ham oshirishga xizmat qiladi.

Интерактив hikoyalar va ertaklar orqali o'qitish

Maqsad: O'quvchilarni turli madaniyatlarga oid hikoyalar orqali kross-kultural tushuncha va empatiyaga o'rgatish.

Amaliy usul:

- Dars rejasi: O'zbek xalq ertagi (masalan, "Alpomish" yoki "Kaltabin") bilan birga boshqa xalqning ertagini (masalan, rus xalq ertagi "Kolobok" yoki afrika xalq ertagi "Anansi o'rgimchak") o'qish.

- Jarayon:

1. O'qituvchi ertakni o'qib, undagi asosiy qahramonlar va madaniy elementlarni tushuntiradi.

2. O'quvchilardan har bir ertakdagi qahramonlarning xatti-harakatlarini solishtirish so'raladi (masalan, "Alpomish qanday qahramon? Anansi undan nimasi bilan farq qiladi?").

3. Guruhlarda o'quvchilar ertakning muayyan qismini sahnalashtiradi yoki uning oxirini o'zlaricha o'zgartirib yozadi.

- Natija: O'quvchilar turli madaniyatlardagi qadriyatlar (masalan, jasorat, aql, mehr-oqibat) o'rtasidagi o'xshashlik va farqlarni tushunadi.

Samarali foydalanish uchun:

- Ertaklarni bolalar yoshiga mos, qisqa va tushunarli tanlash.
- Rangli rasmlar yoki videolar bilan hikoyalarni jonlantirish.
- Har bir ertakdan keyin qisqa savol-javob o'tkazish (masalan, "Bu ertak bizning madaniyatimizda bo'lishi mumkinmi? Nega?").

Rollarni ijro etish (dramatizatsiya)

Maqsad: O'quvchilarni boshqa madaniyat vakillari nuqtai nazaridan fikrlashga undash va kommunikativ ko'nikmalarini rivojlantirish.

Amaliy usul:

- Dars rejasi: “Xalqlar do‘stligi” mavzusida kichik sahna ko‘rinishi tayyorlash.

- Jarayon:

1. O‘quvchilar guruhlariga bo‘linadi va har bir guruhga muayyan mamlakat yoki madaniyat beriladi (masalan, O‘zbekiston, Xitoy, Hindiston).

2. Guruhlar o‘z madaniyatlariga xos salomlashish, minnatdorchilik bildirish yoki bayram an‘analarini o‘rganadi (masalan, Xitoyda “Nihao” deb salomlashish yoki Hindistonda “Namaste” ishorasi).

3. O‘quvchilar sinfda qisqa suhbatlar sahnalashtiradi, masalan, “Hindistonlik va o‘zbek bolasi do‘stlashadi” yoki “Xitoylik bola Navro‘zni nishonlashga keladi”.

- Natija: O‘quvchilar boshqa madaniyatlarning muloqot uslublarini o‘rganadi va empatiya ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

Samarali foydalanish uchun:

- Oddiy dialoglar va ismlardan foydalanish (masalan, “Men Anvar, sen kimsan?”).

- O‘quvchilarni sahna rekvizitlari (milliy liboslar, bayroqlar) bilan rag‘batlantirish.

- Har bir guruhning ijrosidan keyin ijobiy fikr bildirish va muhokama qilish.

Multimadaniy loyihalar

Maqsad: O‘quvchilarni tadqiqot va hamkorlik orqali boshqa madaniyatlarni o‘rganishga jalb qilish.

Amaliy usul:

- Dars rejasi: “Dunyo xalqlari bayramlari” loyihasi.

- Jarayon:

O‘quvchilar guruhlariga bo‘linadi va har bir guruhga bir bayram beriladi (masalan, O‘zbekistonning Navro‘zi, AQShning Shukronalik kuni, Yaponiyaning Sakura festivali).

Guruhlar internet, kitoblar yoki o‘qituvchi taqdim etgan materiallar yordamida bayram haqida ma’lumot to‘playdi (qachon nishonlanadi, qanday an‘analar bor, nima yeyiladi va h.k.).

Har bir guruh o'z bayramini sinfda taqdim qiladi (plakat, video yoki kichik sahna ko'rinishi orqali).

Dars oxirida o'quvchilar bayramlar o'rtasidagi o'xshashliklarni muhokama qiladi (masalan, "Navro'z va Sakura festivali tabiatga muhabbat bilan bog'liq").

- Natija: O'quvchilar turli madaniyatlarni hurmat qilishni va ular haqida mustaqil ma'lumot izlashni o'rganadi.

Samarali foydalanish uchun:

- Loyihalarni qisqa va aniq vazifalar bilan cheklash (masalan, "3 ta muhim fakt toping").

- O'quvchilarga rangli materiallar (qog'oz, markerlar) taqdim qilish.

- Ota-onalarni jalb qilish (masalan, oilaviy bayram an'alarini ulashish).

Suhbat va munozara

Maqsad: O'quvchilarning o'z madaniyatlari va boshqa madaniyatlar haqida ochiq muloqot qilish ko'nikmalarini rivojlantirish.

Amaliy usul:

- Dars rejasi: "Madaniyatlar o'xshashligi va farqlari" mavzusida davra suhbat.

- Jarayon:

1. O'qituvchi oddiy savol bilan suhbatni boshlaydi: "Sizning oilangizda qanday bayramlar nishonlanadi?".

2. O'quvchilar o'z tajribalarini baham ko'radi (masalan, "Bizda Navro'zda sumalak pishiramiz").

3. Keyin o'qituvchi boshqa madaniyatdan misol keltiradi (masalan, "Germaniyada Rojdestvo daraxti bezatiladi. Bu bizning bayramlarimizga o'xshaydimi?").

4. O'quvchilar guruhlarda savollarga javob beradi: "Qaysi an'alar sizga qiziq? Nega?".

- Natija: O'quvchilar o'z madaniyatlarini hurmat qilish bilan birga boshqa madaniyatlarga qiziqishni o'rganadi.

Samarali foydalanish uchun:

- Savollarni yoshga mos va ijobiy tarzda shakllantirish.
- Har bir o'quvchiga o'z fikrini aytish imkoniyati berish.
- Suhbatni qiziqarli hikoyalar bilan boyitish.

Raqamli vositalardan foydalanish

Maqsad: Zamonaviy texnologiyalar orqali o'quvchilarni boshqa madaniyatlarni o'rganishga jalb qilish.

Amaliy usul:

- Dars rejasi: "Dunyo bo'ylab sayohat" virtual darsi.
- Jarayon:

O'qituvchi Google Earth yoki YouTube'dagi qisqa videolar yordamida turli mamlakatlarning diqqatga sazovor joylarini ko'rsatadi (masalan, Parijdagi Eyfel minorasi, Pekindagi Taqiqlangan shahar).

O'quvchilardan har bir joy haqida qisqa ma'lumot eshitgach, o'z tasavvurlarini tasvirlash so'raladi (masalan, "Agar sen Parijda bo'lsang, nima qilgan bo'larding?").

Interaktiv o'yinlar (masalan, Kahoot'da turli madaniyatlar haqida viktorina) o'tkaziladi.

- Natija: O'quvchilar zamonaviy vositalar orqali boshqa madaniyatlarni kashf qiladi va qiziqishlarini oshiradi.

Samarali foydalanish uchun:

- Internetga ulanish imkoni bo'lmasa, oflayn videolar yoki rasmlar tayyorlash.
- O'yinlarni qisqa va qiziqarli qilish.

Umumiy maslahatlar va sinf sharoitida qo'llash

O'yinlashtirish: Boshlang'ich sinf o'quvchilari o'yin orqali yaxshi o'rganadi. Masalan, "Madaniyatlar xazinasi" o'yinida o'quvchilar har bir to'g'ri javob uchun "xazina" (stiker yoki ball) yig'adi.

Shaxsiy tajribani jalb qilish: O'quvchilardan o'z oilalaridagi an'analarni (masalan, to'y, bayram) aytib berish so'raladi. Bu ularning o'z madaniyatlariga ishonchini oshiradi.

Hurmat va inklyuzivlik: O'qituvchi har bir madaniyatni teng va muhim deb ko'rsatishi kerak. Masalan, "Har bir xalqning o'ziga xos an'analari bor, va bu dunyomizni rang-barang qiladi".

Resurslardan foydalanish: Agar maktabda internet yoki proyektor bo'lmasa, o'qituvchi bosma materiallar (rasmlar, hikoyalar) yoki o'quvchilarning o'zlari chizgan rasmlardan foydalanishi mumkin.

Ota-onalarni jalb qilish: Ota-onalardan o'z madaniy tajribalarini sinfda baham ko'rishni so'rash (masalan, milliy taom tayyorlash yoki xalq o'yini haqida gapirish).

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, boshlang'ich sinflarda kross-kultural kommunikativlikni rivojlantirish o'quvchilarning til kompetensiyasi bilan bir qatorda, axloqiy tarbiyasi va fuqarolik ongiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Bu esa ularning global dunyoqarashini kengaytiradi. Shunga qaramay, barcha maktablarda bu yo'nalishga yetarlicha e'tibor berilmaydi. Aksariyat o'qituvchilar vaqt yetishmasligi yoki mos materiallarning yo'qligini asos qilib ko'rsatadilar. Bunga yechim sifatida integratsiyalashgan darslar, ko'p madaniyatli o'quv muhitini yaratish va xorijiy tajribalardan foydalanish taklif etiladi.

Xulosa

Boshlang'ich sinf ona tili darslarida kross-kultural kommunikativlikni shakllantirish o'quvchilarda madaniyatlararo muloqot ko'nikmalarini, empatiya va tolerantlikni rivojlantirishga xizmat qiladi. Buning uchun interfaol va kommunikativ metodlardan samarali foydalanish zarur.

Ona tili darslari uchun madaniy kontekstga asoslangan metodik qo'llanmalar ishlab chiqilsin.

O'qituvchilarni kross-kultural yondashuv bo'yicha maxsus malaka oshirish kurslaridan o'tkazish yo'lga qo'yilsin.

Darslarda xalq og'zaki ijodi namunalaridan tashqari boshqa madaniyat vakillarining materiallari ham integratsiyalashsin.

Rolda o'ynash, dramatik ifoda, hikoya tuzish, muqoyasa qilish kabi metodlar keng joriy etilsin.

O'quvchilar orasida madaniyatlارaro tanlovlar va loyihalar tashkil etilsin.

Adabiyotlar.

1. Bennet, J. M., Bennet, M. J., & Allen, W. 2003. Developing Intercultural Competence In The Language Classroom. In lange, D. L., & Paige, M. (Eds.). Culture As The Core: Perspectives On Culture In Second Language Learning (pp. 237-270). Greenwich: Information Age Publishing.
2. Buttjes, D. 1991. Mediating languages and cultures: The social and intercultural dimension restored. In D. Buttjes and M. Byram (eds.), Mediating languages and cultures. Clevedon: Multilingual Matters.
3. Cates, K. 2004. Becoming a global teacher: Ten steps to an international classroom. Publications of the Japan Association for Language Teaching. Retrieved from <http://jalt-publications.org/tlt/articles/694-becoming-global-teacher-ten-stepsinternational-classroom> (PDF) The Impact of Globalization on Teaching Profession: The Global Teacher.
4. Corbett, J. 2003. An Intercultural Approach To Second Language Education. In Corbett, J. (Ed.). An Intercultural Approach To English Language Teaching (pp. 1-30). Clevedon, England: Multilingual Matters.
5. Komalasari, Kokom. 2013. Pembelajaran Kontekstual. Bandung: Refika Aditama.
6. Leung.K, Rabi S.B., Buchan, N.R, Erez., M & Gibson, C.B. 2005. Culture and International Business: Recent Advances and Their Implications for Future Research. Journal of International Business Studies, Vol 36, No. 4.
7. Meiki, Susan. 2010. A Topic-Based Syllabus for a Cross-Cultural Communication Course: The Case of a University in Japan. Intercultural Communication Studies XIX: 1.
8. Mukminatun, Siti. 2009. Developing Cross-cultural Understanding Through Sociolinguistic Dissemination: A Practice in Multicultural Education. In: International Seminar: Multiculturalism and (Language and Art) Education: Unity and Harmony in

Diversity, 21-22 October 2009, Languages and Arts Faculty, Yogyakarta State University.